

Stanisław Dyk

Teologia Ducha Świętego według Dz 2, 1-47

Kieleckie Studia Teologiczne 1/1, 76-95

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TEOLOGIA DUCHA ŚWIĘTEGO WEDŁUG Dz 2, 1-47

Spośród trzech synoptyków największe zainteresowanie tematem Ducha Świętego przejawia św. Łukasz¹. Bogatym źródłem do zrozumienia Łukaszowej teologii Ducha Świętego jest księga Dziejów Apostolskich, nazwana przez niektórych teologów „Ewangelią Ducha Świętego”². W centrum tego dzieła stoi wydarzenie Pięćdziesiątnicy (Dz 2, 1-47), które ukazuje działanie Ducha wprowadzającego w dzieje świata zbawcze misterium Chrystusa. Już z samego kontekstu oraz struktury powyższego fragmentu wynika, że zstąpienie Ducha Świętego Łukasz powiązał z tak ważnymi tematami teologicznymi, jak natchnione słowo apostoelskiego kerygmatu oraz wspólnota Kościoła. W ten sposób autor Dziejów sugeruje już pewien „zakres” działania Ducha Świętego. Drugi rozdział Dziejów Apostolskich jawi się zatem jako klucz do zrozumienia Łukaszowej myśli pneumatologicznej. Poniższe opracowanie jest próbą teologicznej analizy perykopy Dz 2, 1-47, która pozwoli bliżej poznać zawarty tutaj kerygmat o Duchu Świętym.

1. Duch Święty darem obietnicy Ojca

W dniu Pięćdziesiątnicy Duch Święty zstąpił na zgromadzonych w Wieczerniku, którzy trwali jednomyślnie w modlitewnym oczekiwaniu na Jego przyście (Dz 2, 1). W odróżnieniu od Ewangelisty Jana, który umieszcza zesłanie Ducha w dniu zmartwychwstania Jezusa (por. J 20, 22), Łukasz przedstawia te wydarzenia jako oddzielone przez czas oczekiwania i żarliwej modlitwy (por. Dz 1, 14; Łk 24, 53; Łk 11, 13). Jest to jakby powtórzenie tej modlitwy, przez którą Jezus przygotowywał się na zstąpienie Ducha Świętego w momencie

¹ Por. J. Guillet, *Le Saint Esprit dans les évangiles synoptiques*, „Dictionnaire de la Bible. Supplément” (dalej DBS) XI, s. 179; R. Fabris, *Lo spirito santo sul Messia (Lc 3, 21-22; 4, 1-14.16-20)*, „Parola spirito e vita. Lo spirito del Signore” (dalej PSV) 4 (1981), s. 99-101; F. Gryglewicz, *Duch Święty w ujęciu Łukasza*, „Materiały pomocnicze do wykładów z biblistyki” (dalej MPWB) 7, s. 79n; K. Stock, *Lo Spirito su Maria (Lc 1, 26-38)*, PSV 4 (1981), s. 88n; A. George, *L'Esprit Saint dans l'oeuvre de Luc*, „Revue biblique” (dalej RB) 87 (1978), s. 500-542; S. Gądecki, *Wstęp do Ewangelii synoptycznych*, Gniezno 1992, s. 128.

² Por. np. A. Jankowski, *Zarys pneumatologii Nowego Testamentu*, Kraków 1982, s. 29.

chrztu w Jordanie: *A gdy się modlił, otworzyło się niebo i Duch Święty zstąpił na Niego* (Łk 3, 21n). Do oczekiwania w modlitwie Jezus zachęcał także apostołów. Jego ostatnie słowa skierowane do uczniów przed wniebowstąpieniem brzmiały: *Oto Ja ześlę na was obietnicę mojego Ojca. Wy zaś pozostaniecie w mieście aż będziecie uzbrojeni mocą z wysoka* (Łk 24, 49; por. Dz 1, 4). Łukasz podkreśla w ten sposób, że Duch nie przychodzi na skutek ludzkiego wysiłku, lecz w wyniku działania Boga. Bóg posyła Ducha w sposób niespodziewany i udziela Go obficie temu, kto przez modlitwę z pokorą przygotowuje się na Jego przyjęcie. Duch Święty jest darem (por. Dz 2, 38), a na dar trzeba zawsze czekać. Łączenie zstąpienia Ducha z modlitwą jest znanym motywem w teologii Łukasza³. Takie powiązanie ma głębokie znaczenie. Kościół bowiem nigdy nie „posiadzie” w pełni Ducha Świętego, może się jedynie modlić codziennie od nowa, aby Bóg mu Go udzielił.

Duch Święty, który zstąpił na apostołów w dniu Zielonych Świąt *pocho-dzi z nieba* (Dz 2, 2), tzn. od Boga. To stwierdzenie jest nawiązaniem do tekstów starotestamentalnych, które zawsze łączyły Ducha z Bogiem. Pod określeniem „Duch Boży” rozumiano w Starym Testamencie należąca do Jahwe i pochodząca od Niego dynamiczną moc. Dawanie Ducha było udzielaniem się na zewnątrz samego Boga, Jego życia i energii. Tylko Jahwe dysponował Duchem i tylko On Go dawał (por. Ez 36, 26n; 37, 14), posyłał (por. Ps 104, 30; Sdz 9, 23) i wylewał (por. Iz 44, 3; Jl 3, 1-2). Podobnie wiele tekstów Nowego Testamentu poświęconych Duchowi Świętemu zawiera myśl o Jego przynależności do Boga, i w konsekwencji, o Bożej prerogatywie dysponowania Nim⁴. Dlatego też Łukasz pojmuje Ducha jako Boży dar (por. Dz 2, 38)⁵. Termin „dar” (*dorea*) w odniesieniu do Ducha Świętego został użyty w *Dziejach Apostolskich* czterokrotnie (por. Dz 2, 38; 8, 20; 10, 45; 11, 17) i podkreśla aspekt całkowitej darmości (por. Ap 22, 17). Ducha Świętego bowiem nie można „kupić” (por. Dz 8, 20), nie można zdobyć własnym wysiłkiem czy zasługą, można Go jedynie otrzymać. Dar Ducha jest wysłużony poprzez mękę i śmierć Jezusa. Jedynym warunkiem, aby Go otrzymać jest – według Łukasza – wiara, nawrócenie i chrzest w imię Jezusa (por. Dz 2, 38; 5, 32). Ponieważ jednak Bóg działa zawsze w sposób wolny i nieograniczony przez ludzi, dlatego może

³ Por. J. Kudasiwicz, *Święty Łukasz Ewangelista jako pisarz i teolog*, MPWB 2, s. 215; F. Gryglewicz, *Duch Święty w ujęciu Łukasza...*, dz. cyt., s. 79. Również Jezus modli się, gdy przyjmuje Ducha Świętego w momencie chrztu (por. Łk 3, 21).

⁴ Por. H. Ordon, *Dawca Ducha Bożego w Nowym Testamencie*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” (dalej RTK) 43 (1996), 1, 130n.

⁵ Por. E. Dąbrowski, *Dzieje Apostolskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1961, s. 192; J. K. Pytel, *Duch Święty darem Ojca i źródłem apostolskiej aktywności*, „Poznańskie Studia Teologiczne”, 4 (1983), s. 69–72.

zesłać Ducha nawet przed przyjęciem chrztu, jak to było np. w wypadku Korneliusza (por. Dz 10, 44-48). Jako dar Ojca, występuje Duch Święty już w Jezusowym zapewnieniu: *Jeśli więc wy, choć źli jesteście, umiecie dawać dobre dary swoim dzieciom, o ileż bardziej Ojciec z nieba da Ducha Świętego tym, którzy Go proszą* (Łk 11, 13). Trzeba zaznaczyć, że paralelny tekst z Mt 7, 11 nie mówi w tym miejscu wprost o Duchu Świętym, lecz o „dobrych rzeczach”, czyli o dobrach epoki mesjańskiej (por. Hbr 9, 11; 10, 1). Zmiana wprowadzona przez Łukasza ukazuje więc Ducha jako największe z dóbr mesjańskich zapowiedzianych przez proroków⁶.

Takie rozumienie Ducha Świętego obecne jest w opisie Pięćdziesiątnicy, w którym Łukasz przedstawia Ducha jako „obietnicę Ojca” (por. Dz 2, 33.39). W ten sposób czyni aluzje do wszystkich starotestamentalnych zapowiedzi prorockich, w których Pan obiecał wylać Ducha nie tylko na Mesjasza⁷, ale także na cały swój lud w czasach eschatologicznych⁸. Prorocy Starego Testamentu zapowiadali, że powszechne wylanie Ducha nastąpi wraz z przyjściem Mesjasza, który wprowadzi Nowe Przymierze i rozciągnie je na wszystkie narody. Według Izajasza Duch przyjdzie do ludu Bożego, aby go odnowić i obdarzyć prawem, sprawiedliwością, pokojem i bezpieczeństwem (por. Iz 32, 15-17). „Przelanie Ducha” na Izraela, które będzie podobne do *rozlania wody po spragnionej glebie i zdrojów po wyschniętej ziemi* (Iz 44, 3) zapewni w przyszłości nawrócenie i przyłgnięcie do Boga. Inne zapowiedzi mówią o dziele Ducha, które będzie polegało na odnowie moralnej połączonej z pokutną przemianą (por. Ez 36, 17.25-28; Za 12, 10)⁹. To moralne odrodzenie spowodowane przez Ducha stanie się wręcz duchowym zmartwychwstaniem (por. Ez 37, 1-14; Ps 51)¹⁰. Wylanie Ducha zapewni także trwałą bliskość Boga (por. Iz 59, 21; Ez 39, 29; Ps 51, 12-14). Z pewnością do tych proroctw nawiązywał zmartwychwstały Chrystus zapewniając swoich uczniów, że ześle im *obietnicę Ojca* (por. Łk 24, 49; Dz 1, 4). Zapowiedzi te zostały spełnione w dniu Zielonych Świąt, gdy uwielbiony Jezus wylał Ducha Świętego na zgromadzonych

⁶ Por. A. Jankowski, *Zarys pneumatologii...*, dz. cyt., s. 27.

⁷ Por. S. Virgulin, *Il messia e lo Spirito del Signore (Is 11, 1-9; 42, 1-4)*, PSV 4 (1981), s. 42-54.

⁸ Por. A. Jankowski, *Od Ducha Jahwe do Ducha Parakleta. Proces tworzenia się pneumatologii biblijnej Nowego Testamentu*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” (dalej RBL) 30 (1977), 1, s. 57.

⁹ Por. F. Aizpurúa, *Lo spirito purificatore (Ez 36, 26-38)*, PSV 4 (1981), s. 59-64.

¹⁰ Por. A. Jankowski, *Duch Święty wielkim darem czasów mesjańskich*, w: *Napełnieni Duchem Świętym*, Poznań 1982, s. 18-24; tenże, „*Duch Ojca*” – „*Duch Syna*”, „Znak”, 10 (1974), s. 1229-1232; B. Marin, *Lo Spirito creatore nel salmo „Miserere” (Sal 51)*, PSV 4 (1981), s. 15-26; L. Stachowiak, *Duch Boży*, EK IV, s. 281; J. Guillet, *Duch Boży, Słownik Teologii Biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, Poznań 1990, s. 228n.

w Wieczerniku (por. Dz 2, 33)¹¹. Autor Dziejów potwierdził to cytując prorocstwo Joela (por. Dz 2, 17-21 = Jl 3, 1-5)¹². Przyjście Ducha Świętego ukazane jest zatem jako antycypacja pełni zbawienia. Jego wylanie jest znakiem początku czasów ostatecznych (por. Dz 2, 20). Potwierdza to również samo miejsce zesłania Ducha, czyli święte miasto Jeruzalem, które było zapowiedzianym już przez proroków terenem mesjańskich wydarzeń¹³. Posiadanie Ducha staje się zatem naturalnym znakiem zbawienia. Ten eschatologiczny aspekt wydarzenia Pięćdziesiątnicy wskazuje na powszechność daru Ducha (por. Dz 1, 5; 2, 17n.39; 8, 14-17; 10, 44-47)¹⁴. Duch Święty dany jest dla każdego wierzącego. Jest On zatem eschatologicznym darem obietnicy. Chodzi tu o dar permanentny, o ciągłą ofertę, która realizuje się za każdym razem, gdy sytuacja tego wymaga¹⁵. Dar Ducha był uwieńczeniem zbawczego dzieła dokonanego przez Jezusa i rozpoczęciem nowej ery, która jest przygotowaniem i wprowadzeniem do paruzji¹⁶.

2. Duch Święty – „Duch Jezusa”

Według autora Dziejów Duch Święty jest obietnicą Ojca, lecz został dany przez Jezusa. Potwierdzają to następujące teksty: *Oto Ja ześlę na was* (Łk 24, 49), *Słyszeliście o niej ode Mnie* (Dz 1, 4), *Wyniesiony na prawicę Boga, otrzymał [...] Ducha Świętego i zesłał Go* (Dz 2, 33). Przypisanie Jezusowi możliwości posiadania i autonomicznego rozporządzania Duchem tak jak Bóg, jest całkowitą nowością Nowego Testamentu¹⁷. Łukasz wyraźnie daje do zrozumienia, że Duch Święty jest darem zarówno Ojca (por. Dz 2, 17.33; 1, 4), jak i Syna, do którego tak ściśle należy, że może być nazwany Jego Duchem (por. Dz 2, 33.38; 16, 7)¹⁸. Jezus Chrystus posłuszny Ojcu w swojej męce i śmierci,

¹¹ Por. A. Jankowski, „*Duch Jezusa Chrystusa*”, w: *Napełnieni Duchem Świętym*, Poznań 1982, s. 25–28.

¹² Por. G. C. Bottini, *Introduzione all'opera di Luca. Aspetti teologici*, Jerusalem 1992, s. 171–174; S. A. Panimolle, *Lo spirito, guida della chiesa*, PSV 4 (1981), s. 189n.

¹³ Por. J. Kudasiewicz, *Jeruzalem – miejscem zesłania Ducha Świętego* (Łk 24, 49; Dz 1, 4), RTK 23 (1976), 1, s. 85–96.

¹⁴ Por. H. Ordon, *Eschatologiczny dar Ducha Bożego* (Jl 3, 1-5), RTK 41 (1994), 1, s. 48n.

¹⁵ Por. G. Haya-Prats, *L'Esprit force de l'Église. Sa nature et son activité d'après les Actes des Apôtres*, Paris 1975, s. 54–63; E. Dąbrowski, *Dzieje Apostolskie...*, dz. cyt., s. 193n.

¹⁶ Por. J. Delorme, *Le salut dans les évangiles synoptiques et les Actes des Apôtres*, DBS XI (fasc. 62), s. 643–646.

¹⁷ Por. H. Ordon, *Dawca Ducha Bożego...*, dz. cyt., s. 132–136.

¹⁸ Por. R. Penna, *Lo Spirito di Gesù Cristo*, PSV 4 (1981), s. 166n; H. Ordon, *Znaczenie określenia „Duch Jezusa” w Dz 16, 7*, w: *Studia z teologii św. Łukasza*, red. F. Gryglewicz, Poznań 1973, s. 72–79.

zmartwychwstał i wstąpił do nieba, gdzie jako wywyższony Pan otrzymał od Boga Ducha Świętego. Dar Ducha jest nierozzerwalnie związany z uwielbieniem Chrystusa¹⁹. Wskazuje na to wyraźnie także Ewangelista Jan: *Duch bowiem jeszcze nie był dany, ponieważ Jezus nie został jeszcze uwielbiony* (J 7, 39); *Pożyteczne jest dla was moje odejście. Bo jeżeli nie odejdę, Poczyszyciel nie przyjdzie do was. A jeżeli odejdę, pošę Go do was* (J 16, 7). Poprzez swoje wyniesienie na prawicę Ojca Jezus zdobył pełną możliwość rozporządzania Duchem jako całkowicie sobie przynależnym²⁰. Jako uwielbiony Syn Boży zesłał Go potem na apostołów i wszystkich wierzących²¹. Panowanie Jezusa nad Duchem obecne jest już wyraźnie w trzeciej Ewangelii. Duch Święty był zawsze związany z osobą Jezusa Chrystusa²². Każda faza Jego życia była zainaugurowana poprzez wejście w nową relację z Duchem: po pierwsze – poczęty z Ducha Świętego w momencie wcielenia (por. Łk 1, 35); po drugie – namaszczony Duchem w czasie chrztu (por. Łk 3, 22); po trzecie – otrzymał obietnicę Ducha po swoim wniebowstąpieniu i wylał Go na uczniów, stając się w ten sposób Panem Ducha²³. Przejście od pierwszego do drugiego

¹⁹ Por. R. Cabié, *La Pentecôte. L'évolution de la cinquataine pascale au cours des cinq premiers siècles*, Tournai 1965, s. 83.

²⁰ Por. A. Jankowski, *Duch Dokonawca. Nowy Testament o posłannictwie eschatologicznym Ducha Świętego*, Katowice 1983, s. 39; C. F. Gomes, *Jezus a dar Ducha Świętego*, „«Communio». Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” (dalej Comp) 43 (1988), 1, s. 13. Wylanie Ducha Świętego w dniu Zielonych Świąt zostało nazwane „rewolucją Pięćdziesiąticy”. Po tym wydarzeniu pentekostalnym nastąpiło bowiem odwrócenie relacji Chrystusa do Ducha Świętego, jaka miała miejsce w czasie Jego ziemskiego życia. Do czasu męki i śmierci Pana Duch Święty posyłał Go, aby głosił Ewangelię ubogim i skruszonym w sercu. Po zmartwychwstaniu i uwielbieniu Jezusa sytuacja zmienia się diametralnie. Teraz sam zmartwychwstały Pan obiecuje i posyła od Ojca Ducha Świętego (por. Dz 2, 33; Dz 4, 27.30; 10, 38). Gdy Jezus zakończył swój ziemski pobyt i powrócił do Ojca wyzbawiając się sytuacji Sługi i stając się chwalebnym Panem, zespolił się na nowo z Ojcem jako źródłem uświęcania ludzi i Obaj zesłali Ducha, aby kierował Kościołem w głoszeniu Ewangelii i dokonywał w sercach ludzi paschalnego przejścia, uświęcając je w miłości. Por. A. Jankowski, *Od Ducha Jahwe do Ducha Parakleta...*, dz. cyt., s. 59; tenże, *Jezus a Duch*, RBL 36 (1983), 1, s. 19.

²¹ Por. B. Papa, *L'effusione dello spirito e pentecoste*, PSV 4 (1981), s. 152.

²² Por. A. Jankowski, „*Duch Jezusa Chrystusa*”..., dz. cyt., s. 28–34; H. Langkammer, *Teologia Nowego Testamentu*, cz. I, Wrocław 1985, s. 172–174; M. Wolniewicz, *W kręgu Nowego Przymierza*, Poznań 1985, s. 207n; F. Gryglewicz, *Ewangelia według św. Łukasza. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, Poznań-Warszawa 1974, s. 67.

²³ Por. J. D. G. Dunn, *Baptism in the Holy Spirit. A re-examination of the New Testament teaching on the gift of the Spirit in relation to Pentecostalism today*, London 1973, s. 41.

etapu życia i działalności Jezusa dokonało się poprzez chrzest w Jordanie. Między drugim a trzecim etapem stoi natomiast chrzest krzyża (jest to chrzest w Duchu i ogniu – por. Łk 12, 49n). Według Łukasza relacja między Jezusem a Duchem jest szczególna, niepowtarzalna²⁴. Nie miała ona precedensów w historii Izraela, ani nie będzie miała miejsca w czasie Kościoła. Duch w Jezusie nie jest obecny tylko na sposób czasowy, przejściowy, lecz permanentnie (por. Łk 4, 1). Jezus nie jest jakąś postacią pneumatyczną, działającą pod mocą Ducha, który zstępuje na Niego i prowadzi Go do działania. Jezus jest Panem Ducha i działa jako aktywny podmiot w pełnym i permanentnym posiadaniu Ducha. Duch nie jest jakąś rzeczywistością zewnętrzną w stosunku do Jezusa, lecz związany z Jego kondycją Syna Bożego (por. Łk 1, 35; 3, 22). Zrodzony dzięki interwencji Ducha, Jezus jest Synem Najwyższego (por. Łk 1, 32), dziedzicem tronu Dawida, Synem Boga (por. Łk 1, 35)²⁵. Publicznie, w swej godności królewsko-mesjańskiej Jezus objawił się wobec całego ludu w dzień chrztu w Jordanie (por. Łk 3, 22). Otrzymuje On wtedy Ducha Świętego jako Mesjasz-Sługa. Duch, który jest darem mesjańskim zapowiedzianym przez proroków (por. Iz 42, 1; 61, 1)²⁶ sprawia, że Jezus rozpoczyna posłannictwo przynoszące zbawienie. Duch Święty konsekruje Jezusa do prorockiego dzieła, którego inauguracją będzie mowa w Nazarecie²⁷. Łk 4, 14 (*Potem powrócił Jezus w mocy Ducha do Galilei*) podkreśla, że Jezus właśnie pod wpływem Ducha Świętego udaje się do Nazaretu i przemawia²⁸. W nazaretańskiej synagodze Jezus pełen Ducha objawia w swojej osobie i w swojej działalności cudotwórczej nadejście roku łaski Pana (Łk 4, 18-22). Odtąd Jezus w mocy Ducha zaczyna realizować słowa proroka Izajasza (por. Łk 4, 18n = Iz 61, 1n), zwycięża złe duchy (por. Łk 11, 20; Mt 12, 28), naucza, modli się i raduje (por. Łk 10, 21), czyni cuda i inauguruje eschatologiczne nadejście królestwa Bożego²⁹. Duch Święty nie jest tu tylko mocą Bożą działającą na ludzi, lecz jest samą stwórczą potęgą Boga, działającą poprzez Jezusa Chrystusa. Scena z Nazaretu nadaje znaczenie całej misji Jezusa. Oznacza, że wszelkie Jego działa-

²⁴ Por. K. H. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu*, t. 2: *Bóg był w Chrystusie*, Kraków 1985, s. 246n.

²⁵ Por. C. F. Gomes, *Jezus a dar Ducha...*, dz. cyt., s. 8n.

²⁶ Por. A. Jankowski, *Jezus a Duch...*, dz. cyt., s. 18; R. Fabris, *Lo spirito santo sul Messia...*, dz. cyt., s. 106–108; S. Virgulin, *Il messia e lo Spirito del Signore...*, dz. cyt., s. 54.

²⁷ Por. G. Haya-Prats, *L'Esprit force de l'Église...*, dz. cyt., s. 192; R. Fabris, *Lo spirito santo sul Messia...*, dz. cyt., s. 103n, s. 108–111.

²⁸ Por. G. Schneider, *Die Apostelgeschichte* (Tl. 1), Freiburg-Basel-Wien 1980, s. 258.

²⁹ Por. E. Schweizer, *Pneuma*, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, red. G. Kittel, G. Friedrich, Stuttgart 1933–79, t. VI, s. 402n; A. Jankowski, *Duch Odnowiciel*, „Analecta Cracoviensia. Studia Philosophico-Theologica”, 4 (1972), s. 129.

nie jest dziełem Ducha (por. Dz 4, 27; 10, 37n). Od chwili chrztu w Jordanie i zwycięstwa nad diabłem w czasie kuszenia na pustyni (por. Łk 4, 1-12), Jezus doświadcza w sobie czynnej obecności Ducha, aby wprowadzać królestwo Boże, a tym samym usuwać królestwo szatana. Między Jezusem a Duchem nie ma żadnego rozdzielenia. Jeśli wzmianka o Duchu rzadko się pojawia, to nie znaczy, że jest On nieobecny, lecz że Jego działanie utożsamia się z działaniem Jezusa i koncentruje się na Nim. Nigdzie Duch nie jest bardziej obecny niż w Jezusie i nigdzie nie jest tak widoczny, jak w Nim³⁰. W czasie swej ludzkiej egzystencji Jezus jest nosicielem Ducha i działa Jego mocą. Nigdy Duch nie działa poza Jezusem i nigdy Jezus nie działa bez Ducha. W Duchu Jezus czyni nadzwyczajne znaki, w których objawia się Bóg. Duch jest zawsze w bliskości Jezusa. Jezus jest nosicielem Ducha i dlatego może udzielać Go także swoim uczniom. Zmartwychwstały Chrystus przyrzeka im wyraźnie: *Oto Ja zesłę na was obietnicę mojego Ojca. Wy zaś pozostaniecie w mieście, aż będziecie przyobleczeni mocą z wysoka* (Łk 24, 49n). Analogiczne słowa Jezusa pojawiają się także na początku księgi Dziejów (por. Dz 1, 4n.8). Duch, którego Jezus otrzymał od Ojca już w momencie wcielenia, który kierował Nim przez całe Jego życie, został zesłany na wierzących w dniu Pięćdziesiątnicy³¹. Od tej chwili Duch Święty kieruje poczynaniami młodego Kościoła i wprowadza w świat ludzi dzieło zbawienia dokonane przez Jezusa. Także w Dziejach Apostolskich Łukasz ukazuje, że nie ma różnicy między działaniem Jezusa a działaniem Ducha. Wszędzie gdzie interweniuje Duch, tam jest i Jezus. Duch nie jest na usługach Jezusa, lecz działa na Jego sposób uzdalniając wierzących do pełnienia dzieł Bożych. Jezus jest protagonistą planu zbawienia na sposób działania Boga, a Duch wciela ten plan w historię³². Nie chodzi o to, że Jezus kontynuuje swoje działanie w Kościele za pośrednic-

³⁰ Silny związek Jezusa z Duchem potwierdza między innymi fakt, że Łukasz zastępuje sformułowanie z Mt 22, 43 i Mk 12, 36: „Dawid mówi w Duchu Świętym” zdaniem: „Dawid mówi w Księdze Psalmów” (Łk 20, 42). W ten sposób chciał jakby zarezerwować dar Ducha do obszarów bliskich Jezusowi. Obecność Ducha w życiu Jezusa bardzo mocno podkreślają też pisma św. Jana i św. Pawła. Cały Nowy Testament ukazuje, że właśnie w Jezusie Chrystusie znajduje swój cel oraz miarę uniwersalna i historyczna skuteczność Ducha Świętego. Jezus różni się od innych nosicieli Ducha nie tylko stopniowo, ale i jakościowo. W Duchu jest zrodzony, żyje i działa, w Duchu oddaje się Ojcu na krzyżu (por. Hbr 9, 14), mocą Ducha zostaje wzbudzony z martwych (por. Rz 1, 4; 8, 11; 1 Tm 3, 16) jako żyjąca, duchowa istota (por. 1 Kor 15, 45). Duch jest sposobem istnienia Pana, dlatego też św. Paweł mógł prawie utożsamiać Pana i Ducha: „Pan zaś jest Duchem” (2 Kor 3, 17). Por. A. Jankowski, „*Duch Jezusa Chrystusa*”..., dz. cyt., s. 28–40.

³¹ Por. J. Kudasiewicz, *Rola Ducha Świętego w dziejach zbawienia*, MPWB 6, s. 68.

³² Por. J. Guillet, *Le Saint Esprit dans les Actes des Apôtres*, DBS XI (fasc. 60), s. 190; R. Penna, *Lo Spirito di Gesù Cristo*..., dz. cyt., s. 166.

twem Ducha. Jezus dokonuje zawsze zbawienia poprzez moc swego Imienia. Zbawienie jest bowiem w Dziejach przypisywane wyłącznie działaniu Boga lub Jezusa. Duch ukazany jest przez Łukasza jako moc, która wprowadza na scenę historii plan Bożego zbawienia. W ten sposób Kościół zawdzięcza całe swoje życie trynitarnemu współdziałaniu Ojca, chwalebного Pana i Ducha Świętego. Jezus i Duch są jakby dwoma misjonarzami Ojca w realizacji zbawczego dzieła³³.

3. Duch Święty dynamiczną mocą Kościoła

Duch zawsze obecny w Jezusie został zesłany na uczniów, gdy ich Mistrz przestał być wśród nich widzialnie obecny. Otrzymany od wywyższonego Pana (por. Dz 2, 33), pomoże On apostołom odtworzyć Jezusowe gesty i słowa. Dlatego też misja Kościoła mogła się rozpocząć dopiero po wylaniu Ducha Świętego. Przepowiadanie apostołów nie ograniczało się bowiem do proklamacji faktów doświadczenia tylko ludzkiego, lecz zawierało twierdzenia o znaczeniu transcendentnym (por. Dz 2, 36). Takiej misji nie mogło zagwarantować zwykle doświadczenie historycznego spotkania z Jezusem, lecz potrzebna była moc równa przedmiotowi przepowiadania. Bez obecności Ducha apostołowie nie potrafiliby świadczyć, że *tego Jezusa, którego wyście ukrzyżowali, uczynił Bóg i Panem, i Mesjaszem* (2, 36)³⁴. Duch Święty doprowadził ich do pełniejszego zrozumienia zbawczego dzieła Jezusa i jego interpretacji.

Podczas swojego ziemskiego życia Jezus wychowywał, formował i w sposób widzialny kierował grupą uczniów, którzy byli zaczątkiem nowego ludu Bożego. On był ich Mistrzem w znaczeniu najbardziej pełnym i konkretnym: dawał przykład i nauczał (por. Dz 1, 1). Lecz po Jego uwielbieniu i intronizacji na prawicę Ojca funkcja przewodnika wspólnoty chrześcijańskiej została przejęta w sposób rzeczywisty przez Ducha Świętego. Teraz Duch Jezusa będzie prowadził chrześcijan w chwilach prześladowań i dawał im „wymowę i mądrość” (por. Łk 21, 15; Mk 13, 11)³⁵. Będzie kontynuował w Kościele i w świecie zbawcze dzieło Jezusa³⁶. Dzięki Niemu w życiu pierwotnego Kościoła powtarza się wszystko, co działo się za czasów Jezusa: przemawianie z mocą i autorytetem (por. Dz 2, 14.37-41; 4, 33), przebaczenie grzechów (por. Dz 2, 38),

³³ Por. C. F. Gomes, *Jezus a dar Ducha...*, dz. cyt., s. 10n.

³⁴ Por. B. Papa, *L'effusione dello spirito...*, dz. cyt., s. 148.

³⁵ Por. J. Guillet, *Le Saint Esprit dans les évangiles...*, dz. cyt., s. 181; F. Gryglewicz, *Teologia Nowego Testamentu*, red. F. Gryglewicz, t. III: *Teologia Dziejów Apostolskich, listów katolickich i pism św. Jana Ewangelisty*, Lublin 1986, s. 16.

³⁶ Por. G. Schneider, *Die Apostelgeschichte...*, dz. cyt., s. 259n; S. de Diétrich, *Boży plan zbawienia*, Warszawa 1970, s. 163.

uzdrowienia chorych (por. Dz 3, 6.16; 4, 7.12), niezależność względem mocy tego świata (por. Dz 4-5). Duch Święty sprawia, że ponawiane są czyny Jezusa, że głosi się naukę Jezusa (por. Dz 4, 29; 5, 42; 6, 7; 9, 20; 18, 5; 19, 10.20), że są powtarzane modlitwy Jezusa (por. Dz 7, 59n = Łk 23, 34.46; Dz 21, 14 = Łk 22, 24). Duch Święty podtrzymuje między braćmi jedność (por. Dz 2, 42; 4, 32), tę samą, która gromadziła uczniów wokół Jezusa³⁷. Wraz z Pięćdziesiątnicą narodził się nowy świat, świat ludzi wolnych podlegających tylko Bogu. Za sprawą Ducha Świętego misterium paschalne Chrystusa będzie obejmowało wszystkie czasy, tworząc żywotne „dziś” zbawienia człowieka i świata³⁸.

Łukaszowa koncepcja Ducha skupia się wokół trzech wielkich wydarzeń, które nadają strukturę jego podwójnemu dziełu. Są to: Pięćdziesiątnica Jezusa (chrzest w Jordanie), Pięćdziesiątnica Kościoła w Jerozolimie (wylanie Ducha w dzień Zielonych Świąt) oraz Pięćdziesiątnica pogan (zstąpienie Ducha w domu Korneliusza). Te trzy wydarzenia opowiadają o trzech etapach rozprzestrzeniania się Ewangelii. Chrzest w Jordanie jest początkiem prorockiej działalności Jezusa, który jako nowy Mojżesz powoła nowy lud Boży. Pięćdziesiątnica w Jerozolimie oznacza narodzenie się Kościoła – nowego ludu Bożego jako spadkobiercy obietnicy³⁹. Jest początkiem rozprzestrzeniania się Ewangelii głoszonej przez apostołów. Zesłanie Ducha w domu Korneliusza skieruje misję ewangelizacyjną do pogan⁴⁰. Poprzez te trzy niewąlgiczne punkty swego podwójnego dzieła Łukasz przypisuje Duchowi Świętemu prowadzenie dzieła zbawienia w decydujących momentach historii. Trzeci Ewangelista rozumie zbawienie przede wszystkim jako wcielenie do nowego ludu Bożego.

Autor książki *Dziejów* ukazuje zbawcze działanie Ducha w aspekcie dynamiczno-historycznym. Duch Święty przygotowuje, zapoczątkowuje i kieruje planem zbawienia realizowanym w Jezusie i otrzymanym przez wiarę w Niego, przez wezwanie Jego imienia czy też przez chrzest. Łukasz odróżniał działanie

³⁷ Por. J. Guillet, *Duch Boży...*, dz. cyt., s. 232n.

³⁸ Por. R. Karwacki, *Nowa Pięćdziesiątnica*, „Collectanea Theologica”, 60(1990), 1, s. 17.

³⁹ Zesłanie Ducha Świętego jest dla Łukasza początkiem czasu Kościoła. W tym miejscu właśnie następuje kontynuacja między dwoma wielkimi wydarzeniami historii zbawienia: między czasem Jezusa, który kończy się wniebowstąpieniem, a historią Kościoła, którą rozpoczyna przyjście Ducha Świętego. Jezus otrzymał Ducha na początku swej misji i daje Go uczniom. Po złożeniu obietnicy zesłania Ducha Jezus nalega, by apostołowie dawali świadectwo. Duch Święty odgrywa tu zatem rolę pomostu między dwoma etapami historii zbawienia. Por. J. Dupont, *Nouvelles études sur les Actes des Apôtres*, Paris 1982, s. 201.

⁴⁰ Por. G. Haya-Prats, *L'Esprit force de l'Église...*, dz. cyt., s. 184–193; J. Kudasiewicz, *Odkrywanie Ducha Świętego. Medytacje biblijne*, Kielce 1998, s. 242–246; J. D. G. Dunn, *Baptism in the Holy Spirit...*, dz. cyt., s. 40.

Ducha od bezpośredniej akcji Boga i od innych, pośrednich działań prowadzonych przez Chrystusa, aniołów czy nadnaturalne siły. W wymiarze dynamiczno-historycznym dar Ducha popycha do składania świadectwa i ewangelizacji, a jeżeli jest tego potrzeba, do świadectwa przed trybunałami i władzami świeckimi⁴¹. Ten impuls Ducha objawia się przede wszystkim w mądrości, odwadze i nadzwyczajnej wierze⁴². W tym znaczeniu Duch Święty wysłany jest przede wszystkim do apostołów, którzy mają wypełniać swoją misję ewangelizacyjną. Zesłanie Ducha w dniu Pięćdziesiątnicy było momentem narodzin Kościoła powszechnego, który ma zanieść orędzie Ewangelii aż po krańce ziemi⁴³. Potwierdza to sam Piotr, który mówiąc o wydarzeniu pentekostalnym nazywa je „początkiem” (por. Dz 11, 15)⁴⁴. Było to rzeczywiście pierwsze objawienie się Kościoła świętego i początek chrześcijańskiej misji. Tego dnia Duch Święty nappełnił apostołów i dał im zdolność *mówienia obcymi językami* (Dz 2, 4) tak, aby Ewangelia była zrozumiała dla *wszystkich narodów pod słońcem* (Dz 2, 5). Zstępując na apostołów obdarzył ich mocą, aby mogli głosić całemu światu orędzie zbawienia. Piotr w imieniu innych uczniów kieruje mowę do wszystkich Żydów, *do całego domu Izraela* (Dz 2, 36). Obecność Żydów z całego świata, którzy rozumieją mowę apostołów oraz tzw. lista narodów są potwierdzeniem tego, że chrześcijańska misja kierowana przez Ducha Świętego dotrze do wszystkich narodów. Apostołowie przemawiają tak, jak im pozwala Duch (por. Dz 2, 4; 2, 14a). Duch wydobywa z nich słowo odpowiednie do głoszenia Ewangelii. Jego dziełem jest zarówno inicjatywa, jak i treść misyjnego przepowiadania.

W księdze Dziejów ukazane zostało bardzo wyraźnie, że Duch jest przewodnikiem Kościoła⁴⁵. Jest siłą, która wskazuje kierunek jego chrześcijańskiej misji. Już od dnia Pięćdziesiątnicy Duch prowadził pierwszych chrześcijan, kierując ich często ku niespodziewanym i nieoczekiwanym celom. Duch Święty bardzo często warunkuje także plany misyjne apostoła Pawła. On stoi na początku jego misji ewangelizacyjnej skierowanej do pogan (por. Dz 13n), On prowadzi Pawła do głoszenia słowa Bożego w Europie, aby Ewangelia została

⁴¹ Por. J. Kudasiewicz, „*Gdy Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie moimi świadkami...*” (Dz 1, 8; Łk 24, 48n). *Studium z teologii św. Łukasza*, w: „*Miłość jest z Boga*”. *Wokół zagadnień biblijno-moralnych. Studium ofiarowane ks. prof. dr hab. Janowi Łachowi*, Warszawa 1997, s. 194n; J. K. Pytel, *Duch Święty darem Ojca...*, dz. cyt., s. 72–74.

⁴² Por. G. Haya-Prats, *L'Esprit force de l'Église...*, dz. cyt., s. 93–105.

⁴³ Por. J. D. G. Dunn, *Baptism in the Holy Spirit...*, dz. cyt., s. 49–52.

⁴⁴ Por. J. Kremer, *Pfingsbericht und Pfingstgeschehen. Eine exegetische Untersuchung zur Apg 2, 1-13*, „*Stuttgarter Bibelstudien*”, 63–64 (1973), s. 213.

⁴⁵ Por. K. H. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu...*, dz. cyt., s. 248n; M. Wolniewicz, *W kręgu Nowego Przymierza...*, dz. cyt., s. 213.

zanesiona do serca pogańskiego świata (por. Dz 16, 6-10). W ten sposób Łukasz przedstawia Ducha Świętego w punkcie wyjścia misji chrześcijańskiej w świecie i u początku jej kolejnych etapów⁴⁶. Duch Święty posyła do ewangelizacji, spełniając w ten sposób słowa Jezusa: *będziecie moimi świadkami w Jerozolimie i w całej Judei, i w Samarii, i aż po krańce ziemi* (Dz 1, 8; por. Łk 24, 47n)⁴⁷.

Interwencje Ducha usytuowane są w księdze Dziejów zawsze w kontekście ekspansji słowa Bożego, którego głoszenie przymnaża wierzących i powiększa chrześcijańskie wspólnoty. Duch daje apostołom słowo pełne mocy, które skłania słuchaczy do nawrócenia i chrztu. To Duch Święty kieruje poczynaniami misyjnymi Filipa (por. Dz 8, 29.39); napełnia Szawła, aby ten stał się wybranym narzędziem w szerzeniu znajomości imienia Bożego (por. Dz 9, 15-17), a następnie kieruje jego misją wśród pogan (por. Dz 13, 2.4; 16, 6n). Większość tych interwencji jest porządku słownego: *Duch mówi...* (por. Dz 8, 29; 10, 19; 11, 12.28; 13, 2; 21, 11). Chodzi tu przede wszystkim o otrzymane od Ducha wskazówki, których natura nie jest zbyt jasno sprecyzowana, choć skierowane są one zawsze do rozumu. Często Duch przemawia przez proroków (por. Dz 21, 8-12), jak np. w sytuacji, gdy chrześcijanie z Tyru *pod wpływem Ducha* (Dz 21, 4) prosili Pawła, by omijał Jerozolimę. Także sam Paweł jest „przynaglany” (por. Dz 20, 22) i „zapewniany przez Ducha” (por. Dz 20, 23). Działanie Ducha objawia się w ważnych momentach życia pierwotnego Kościoła (por. Dz 4, 31; 6, 5; 7, 55; 11, 24; 13, 9.52; 15, 28). Duch ustanawia starszych (por. Dz 20, 28), kieruje apostołami i napełnia wspólnotę chrześcijan pociechą i pokojem (por. Dz 9, 31; 13, 52).

Według Dz 2 Duch Święty towarzyszy całemu procesowi inicjacji chrześcijańskiej, na który składa się sześć podstawowych etapów: głoszenie Słowa (por. Dz 2, 4.14); słuchanie (por. Dz 2, 37); wiara zrodzona przez słuchane Słowo (por. Dz 2, 37); nawrócenie, które wypływa z przyjętej wiary (por. Dz 2, 38); chrzest, który łączy z Jezusem i powoduje odpuszczenie grzechów (por. Dz 2, 38) oraz włączenie do Kościoła (por. Dz 2, 41). Łukasz pokazuje wyraźnie, że te wszystkie etapy, począwszy od głoszenia Słowa, aż do włączenia do Kościoła są przeniknięte działaniem Ducha⁴⁸.

⁴⁶ Por. J. Guillet, *Le Saint Esprit dans les Actes...*, dz. cyt., s. 187; S. A. Panimolle, *Lo spirito, guida della chiesa...*, dz. cyt., s. 192–201.

⁴⁷ Por. J. Kudasiewicz, *Duch Święty mocą świadectwa. Studium z pneumatologii św. Łukasza (Łk 24, 48-49; Dz 1, 8)*, w: *Duch, który jednoczy. Zarys pneumatologii*, red. M. Marczewski, Lublin 1998, s. 51–58; P. Ternant, *L'Esprit du Christ et l'intervention humaine dans l'envoi en mission à l'époque néotestamentaire*, „Nouvelle revue théologique”, 95 (1973), s. 367–392.

⁴⁸ Por. B. Papa, *L'effusione dello spirito...*, dz. cyt., s. 156n.

Według Łukasza Duch Święty stanowi zatem duszę, która ożywia i porusza wspólnotę chrześcijańską. Dlatego przed podjęciem chrześcijańskiej misji Jezus polecił swoim uczniom pozostać w Jerozolimie, aż zostaną przyobleczeni mocą Ducha przez zesłanie obietnicy Ojca (por. Łk 24, 49; Dz 1, 4-8). Bez tej witalnej mocy, która skłania do ewangelizacji, rodzi wzajemne więzi i orientuje lud Boży, nie byłoby możliwe dawanie świadectwa zmartwychwstałemu Panu. To Duch Święty udziela pierwotnemu Kościołowi dynamicznej mocy, uzdalniając go do aktualizowania planu zbawienia. Moc Ducha przejawia się przede wszystkim w odwadze, z jaką apostołowie dają świadectwo o Chrystusie: *Apostołowie z wielką mocą świadczyli o zmartwychwstaniu Pana* (Dz 4, 33). Można zauważyć tu kontrast wobec pełnego strachu zachowania się uczniów podczas męki Jezusa (por. Łk 22, 54-62). Duch zapewnia słowom Jezusowych świadków taką moc, że nikt nie może sprostać ich mądrości (por. Dz 6, 10)⁴⁹. Ponieważ Duch Święty umacnia w składaniu świadectwa, to może być sam w tym sensie nazwany świadkiem: *Dajemy temu świadectwo my właśnie oraz Duch Święty, którego Bóg udzielił tym, którzy są Mu posłuszni* (Dz 5, 32). Ewangelizacja i świadectwo to dwie rzeczywistości nierozdzielnie ze sobą związane i powiązane z działaniem Ducha⁵⁰.

4. Duch Święty jako moc i osoba

W wydarzeniu Pięćdziesiątnicy Łukasz mówi o Duchu Świętym na dwa sposoby. Traktuje Go jako bezosobową moc Bożą (Dz 2, 4: *...i zostali napełnieni Duchem Świętym*; Dz 2, 17n: *wyleję Ducha mojego*; Dz 2, 33: *i zesłał Go*; Dz 2, 38: *a weźmiecie w darze Ducha Świętego*) oraz jako działającą osobę (Dz 2, 4: *tak jak im Duch pozwalał mówić*)⁵¹. Takie przedstawienie Ducha koresponduje z całą księgą Dziejów⁵², gdzie Duch ukazany jest w sposób przedmiotowy i w sposób osobowy⁵³. Rzeczowe ujęcie Ducha nawiązuje do starotestamentalnego rozumienia „Ducha Jahwe” jako pochodzącej od Boga i przekazanej człowiekowi energii, która uzdalnia go do wykonywania czynów

⁴⁹ Por. S. A. Panimolle, *Lo spirito, guida della chiesa...*, dz. cyt., s. 186–192.

⁵⁰ Por. G. Haya-Prats, *L'Esprit force de l'Église...*, dz. cyt., s. 97–100.

⁵¹ Por. J. Kudasiewicz, *Chrzest Chrystusa*, „Ateneum Kapłańskie”, 338 (1965), 3, s. 155.

⁵² Analizując księgę Dziejów można zauważyć także znaczący kontrast w sposobie działania Ducha. W pierwszej części to ludzie działają pod wpływem Ducha. Podczas gdy w drugiej części Duch wkracza w wydarzenia, czy to sam osobiście, czy też przez prorockie przepowiednie. Por. G. Haya-Prats, *L'Esprit force de l'Église...*, dz. cyt., s. 73–90.

⁵³ Por. J. Kremer, *Pfingsbericht und Pfingstgeschehen...*, dz. cyt., s. 222n; J. Kudasiewicz, *Rola Ducha Świętego...*, dz. cyt., s. 62.

przekraczających jego naturalne możliwości⁵⁴. Takie pojmowanie Ducha widoczne jest u Łukasza przede wszystkim w zwrotach mówiących o działaniach, których przedmiotem jest Duch Święty⁵⁵. Już w trzeciej Ewangelii mowa jest o „mocy Najwyższego”, która „osłoni” Maryję przy poczęciu Jezusa (por. Łk 1, 35), i „mocy z wysoka”, którą zostaną przyobleczeni apostołowie (por. Łk 24, 49). Podobnie księga Dziejów mówi, że Bóg „wylewa Ducha” (por. Dz 2, 17.18.33; 10, 45), „daje Ducha” (por. Dz 2, 38; 5, 32; 10, 45; 15, 8), że Ducha można „otrzymać” (por. Dz 1, 8; 2, 33; 8, 15.17.19; 10, 47; 19, 2), że Duchem można „chrzczyć” (por. Dz 1, 5) i „namaszczać” (por. Dz 10, 38). Takie przedstawianie Ducha Świętego dostrzega się także, gdy mowa jest o darach, z którymi Duch jest związany. Są nimi: mądrość (por. Dz 6, 3.10), wiara (por. Dz 6, 5; 11, 24), radość (por. Dz 13, 52), pocieszenie i bojaźń Boża (por. Dz 8, 31), moc (por. Dz 1, 8; Łk 24, 49; Dz 10, 38), obietnica (por. Dz 1, 4; 2, 33; Łk 24, 49)⁵⁶. Trzeba zaznaczyć jednak, że Duch nie utożsamia się z radością lub mocą, lecz jest ich przyczyną. Duch Święty postrzegany jest tutaj jako wewnętrzne źródło wywołujące w człowieku pewne skutki. Bezosobowe ukazywanie Ducha pojawia się u Łukasza przede wszystkim tam, gdzie mowa jest o Nim jako o mocy Bożej wspomagającej głoszenie słowa Bożego⁵⁷.

Nowością pneumatologii Dziejów jest osobowe ujęcie Ducha Świętego. Łukasz przedstawia Ducha na sposób aktywnego podmiotu⁵⁸. Duch Święty jest osobą, gdyż na wielu miejscach przypisuje Mu się działanie przekraczające możliwości bezosobowej mocy⁵⁹. I tak Duch Święty mówi (por. Dz 1, 16; 8, 29; 10, 19; 11.12; 13, 2; 19, 1; 21, 11; 28, 25), daje świadectwo (por. Dz 5, 32), tłumaczy (Dz 8, 39; 19, 22), posyła (por. Dz 13, 4), ustanawia biskupów (por. Dz 20, 28), zabrania (por. Dz 16, 6), nie pozwala (por. Dz 16, 7), jednoczy (por. Dz 9, 31), przychodzi (por. Dz 1, 8; 19, 6), zstępuje (por. Dz 10, 44), ostrzega przed prześladowaniami (por. Dz 20, 23; 21, 11). Duch jest osobą, bowiem tylko wobec osoby można skłamać, jak Ananiasz i Safira (por. Dz 5, 3.9) i tylko osobie można się sprzeciwiać, jak żydowscy przywódcy (por. Dz 7, 51). O działaniu Ducha jako osoby wspomina Łukasz także przy okazji tzw. Soboru Jerozolimskiego: *Postanowiliśmy bowiem, Duch Święty i my, nie nakładać*

⁵⁴ Por. H. Ordon, *Duch Święty w Nowym Testamencie jako moc i osoba*, MPWB 7, s. 81n.

⁵⁵ Por. J. Guillet, *Le Saint Esprit dans les Actes...*, dz. cyt., s. 184.

⁵⁶ Por. E. Schweizer, *pneuma...*, dz. cyt., s. 432.

⁵⁷ Por. F. Gryglewicz, *Duch Święty w ujęciu Łukasza...*, dz. cyt., s. 79.

⁵⁸ Por. A. George, *L'Esprit Saint dans l'oeuvre...*, dz. cyt., s. 529; H. Ordon, *Duch Święty w Nowym Testamencie...*, dz. cyt., MPWB 7, s. 85–88; G. Haya-Prats, *L'Esprit force de l'Église...*, dz. cyt., s. 82–90; H. Haag, *Dizionario biblico*, Torino 1960, s. 967n.

⁵⁹ Por. A. Jankowski, *Od Ducha Jahwe do Ducha Parakleta...*, dz. cyt., s. 59.

[...] (Dz 15, 28). Duch Święty ukazany jest tutaj jako ten, który podejmuje decyzję wraz z apostołami. Rozumienie Ducha jako osoby przejawia się zawsze tam, gdzie Duch Święty przejmuje inicjatywę w pracy misyjnej⁶⁰.

5. Duch Święty źródłem jedności chrześcijan

W opisie Pięćdziesiątnicy Łukasz przypisuje także Duchowi Świętemu rolę jednoczącą ludzi. Duch, który przychodzi jakby *rozdzielające się języki* (Dz 2, 3) zespała ze sobą rozdzielone narody, które przyjmują to samo orędzie głoszone przez apostołów i wyznają tę samą wiarę przyjętą dzięki ich nauczaniu. Dar języków uzdalniający do głoszenia Ewangelii całemu światu jest znakiem zapowiadającym nadejście królestwa Bożego, w którym wszelkie bariery dzielące ludzi zostaną zniesione, a ludzkość odnajdzie w Bogu swą utraconą jedność. Dzień Pięćdziesiątnicy stał się początkiem wielkiego zebrania rozproszonych dzieci Bożych, oczekiwanego i zapowiadanego przez wszystkich proroków (por. Iz 2, 2-3; 11, 10-12; 43, 5-7; Jr 31, 10; Ez 34, 11-13; 39, 27-29; por. J 11, 49-52).

Łukasz opisując zesłanie Ducha Świętego świadomie nawiązał do starotestamentalnego opisu wieży Babel (por. Rdz 11, 1-9). Budowa wieży Babel symbolizowała jedność utworzoną środkami ziemskimi i pychą ludzką, która pragnęła wznieść się do nieba, a doprowadziła tylko do chaosu⁶¹. Jedność Kościoła jest darem pochodzącym z *nieba* (Dz 2, 2), jest dziełem Ducha Świętego. Tej jedności się nie tworzy, lecz się ją otrzymuje. Paralelizm między budową wieży Babel a wydarzeniem Pięćdziesiątnicy ma charakter antytetyczny. W dniu Zielonych Świąt rozpoczął się bowiem proces odwrotny w stosunku do tego, co zapoczątkowała budowa wieży Babel. W Rdz 11, 1-9 podkreślony został ruch odśrodkowy (od jedności do rozproszenia) spowodowany interwencją Boga. Bóg karząc pychę ludzi pomieszał *ich język, aby jeden nie rozumiał drugiego. W ten sposób Pan rozproszył ich stamtąd po całej powierzchni ziemi...* (Rdz 11, 7n). W Dz 2, 5-13 widoczny jest kierunek przeciwny – dośrodkowy (od rozproszenia do jedności). Dzięki interwencji Boga, przez pośrednictwo Ducha i słowo Piotra rozproszone ludy jednoczą się w słuchaniu tej samej Ewangelii. Pięćdziesiątnica jest zatem kontrapunktem wobec wieży Babel. Jak rozproszenie ludzi dokonało się przez pomieszanie języków (por. Rdz 11, 7), tak również zjednoczenie ludów dokonało się przez języki

⁶⁰ Por. F. Gryglewicz, *Duch Święty w ujęciu Łukasza...*, dz. cyt., s. 79.

⁶¹ Nazwa Babel pochodzi od hebr. *balal*, tzn. pomieszać, skłócić. Por. S. Czerwik, *Prefacje o misteriach Chrystusa w mszale rzymskim Pawła VI. Geneza i teologia*, Warszawa 1984, s. 251.

rozumiałe dla wszystkich narodów (por. Dz 2, 5-11)⁶². Grzech ludzi (wieża Babel) doprowadził do podziałów i barier. Czyn Boga – dar Ducha przekracza wszelkie bariery, aby jednoczyć.

Duch, który gromadzi wierzących w imię Jezusa⁶³, jawi się zatem jako zasada jedności. Trzeba dodać jednak, że jednoczące działanie Ducha we wspólnocie, tak bardzo podkreślone w listach św. Pawła, jest w Dziejach mniej widoczne. Można to tłumaczyć w ten sposób, że Duch ma w Dziejach przede wszystkim dynamiczną i misyjną rolę. Łukasz jest bardzo wrażliwy na jedność serc i wzajemną pomoc braterską we wspólnocie (por. Dz 1, 14; 2, 42-47; 4, 32n). Jest jednak jeszcze bardziej wyczulony na rozprzestrzenianie się słowa Bożego wśród wszystkich ludów ziemi i to właśnie uważa za najważniejsze dzieło Ducha⁶⁴.

6. Duch Święty – Nowe Prawo i Jego dary

Ukazując zesłanie Ducha Łukasz podkreśla, że wraz z Pięćdziesiątnicą rozpoczynają się czasy Nowego Przymierza. Bóg przychodzi poprzez swój Kościół, aby dawać zbawienie. Teofaniczny język literacki opowiadania o wydarzeniu Pięćdziesiątnicy i liczne aluzje do zawarcia Przymierza na Synaju jednoznacznie sugerują, że Łukasz rozumie zesłanie Ducha Świętego jako realizację Nowego Przymierza zawartego we krwi Jezusa, w którym Duch jest Nowym Prawem wypisanym w sercach ludzi. W dniu Zielonych Świąt zostały więc zrealizowane zapowiedzi proroków Starego Testamentu o nowym przymierzu, które poprzez dar Ducha doprowadzi do wewnętrznej przemiany człowieka (por. Ez 36, 25-27, Jr 31, 33). Zesłanie Ducha Świętego jest dopełnieniem paschalnego misterium, ponieważ ten sam Duch, który sprawił, że Jezus przeszedł ze śmierci do życia i który ożywia Jego chwalebne człowieczeństwo, jest od momentu uwielbienia Jezusa źródłem mocy przemieniającej ludzkość. Duch Święty jest tym, który wyzwala, daje życie (obraz tchnienia)⁶⁵, oczyszcza

⁶² Por. J. Kudasiewicz, *Matka Odkupiciela*, Kielce 1996, s. 256n.

⁶³ Por. R. Cabié, *La Pentecôte...*, dz. cyt., s. 87.

⁶⁴ Por. J. Guillet, *Le Saint Esprit dans les Actes...*, dz. cyt., s. 186.

⁶⁵ W opowiadaniu o wydarzeniu Pięćdziesiątnicy Łukasz posługuje się symbolem tchnienia („szum jakby uderzenie gwałtownego wiatru” – Dz 2, 2) i ognia („języki jakby z ognia” – Dz 2, 3), przedstawiając w ten sposób Ducha jako Bożą moc, którą człowiek nie jest w stanie dysponować tak, jak nie ma władzy nad wiatrem: jest to moc i władza nadprzyrodzona, która – podobnie jak huragan i ogień – przekształca i przemienia wszystko. Ducha Świętego nie można dotknąć. Słyszycy Jego głos, rozpoznaje Jego pojawienie się po znakach niekiedy aż nazbyt uderzających, ale nie można stwierdzić „skąd przychodzi i dokąd podąża” (J 3, 8). Por. M. I. Alves, *Dam vam Ducha nowego*, Comp 43 (1988), 1, s. 14; I. Broer, *Der Geist und die Gemeinde. Auslegung der lukanischen Pfingstgeschichte (Apg 2, 1-13)*, „Bibel und Leben”, 13 (1972), s. 275–278.

i uświęca (obraz ognia)⁶⁶. Według proroków Duch Boży miał być wylany na cały naród, by zapanowało w nim Prawo i sprawiedliwość, pokój i bezpieczeństwo, by oczyścić go z wszelkich nieprawości. Duch jest źródłem mocy, dzięki której człowiek będzie spełniał to, co Bóg mu zleci (por. Ag 2, 5; Za 4, 6). Łukasz przedstawił Ducha jako wewnętrzną moc, dając do zrozumienia, że *przyobleczenie mocą z wysoka* (Łk 24, 49) nie oznacza kogoś czy czegoś zewnętrznego. Chrzczenie w Duchu Świętym (por. Dz 1, 5), czyli Pięćdziesiątnica, jest wydarzeniem, poprzez które Duch bierze w posiadanie serca wiernych i całą wspólnotę. To samo sugerują także inne teksty Nowego Testamentu. W listach Pawłowych przyobleczenie Chrystusa oznacza nie tylko naśladowanie Pana Jezusa polegające na odtwarzaniu Jego świętego postępowania (por. Rz 13, 14), lecz wskazuje na radykalną transformację człowieka przez wiarę i chrzczenie, przez co wierzący staje się synem Boga (por. Ga 3, 26n), przyoblekając nowego człowieka stworzonego według Boga w sprawiedliwości i prawdziwej świętości (por. Ef 4, 24), wyzuwając się równocześnie z człowieka starego – niewolnika namiętności (por. Kol 3, 9-13)⁶⁷. W czwartej Ewangelii Paraklet, Duch Prawdy, pojawia się jako Ten, który będzie z uczniami, pozostanie z nimi i zamieszka w nich (por. J 14, 16n). On będzie prowadził apostołów do głębokiego wnikania w objawione słowa Prawdy (por. J 16, 13)⁶⁸. Trzeba tu jednak dodać, że w księdze Dziejów Łukasz nie przywiązuje większej uwagi do aspektu uświęcającego działania Ducha Świętego. Nie zamierzał dawać także rad odnośnie życia moralnego. W opisie wydarzenia Pięćdziesiątnicy Łukasz nie kładzie akcentu na to, że Duch Święty zstępując na apostołów oczyścił ich z nieprawości i udzielił pomocy, by żyli według Bożego Prawa. Według autora Dziejów działanie Ducha polegało przede wszystkim na tym, że obdarzył On apostołów mocą do głoszenia Ewangelii całemu światu i składania świadectwa Jezusowi⁶⁹.

Ukazując proces przyjmowania Ducha, Łukasz używa takich zwrotów, jak „przyoblec”, „nappełnić”, „wylać”, „wysłać”. W ten sposób daje do zrozumienia, że jest to wielkie i obfite obdarowanie. Ten, kto przyjął Ducha, otrzymuje od Niego pomoc, jest Nim wypełniony lub otoczony jak pancierzem. Duch

⁶⁶ Główne symbole Ducha Świętego w Nowym Testamencie, jak wiatr, ogień, woda kojarzą się przede wszystkim z jakąś ogarniającą obecnością, z jakąś gwałtowną interwencją, z nie dającą się powstrzymać ekspansją, kierującą się nade wszystko w głąb człowieka. Por. J. Guillet, *Duch Boży...*, dz. cyt., s. 226.

⁶⁷ Por. B. Inlender, *Życie w Duchu Świętym*, w: *Napelnieni Duchem Świętym*, Poznań 1982, s. 179–185.

⁶⁸ Por. G. Ferraro, *Lo Spirito della verità nel Vangelo di Giovanni*, PSV 4 (1981), s. 137–140; I. de la Potterie, *Gesù e lo Spirito secondo il Vangelo di Giovanni*, PSV 4 (1981), s. 118–129.

⁶⁹ Por. F. Gryglewicz, *Duch Święty w ujęciu Łukasza...*, dz. cyt., s. 76.

Święty jest wylany w sposób oczyszczający niczym deszcz. On przychodzi lub unosi się jak nieoczekiwana siła, której nie można się przeciwstawić. W księdze Dziejów ukazane jest, że namaszczenie Duchem nie było w życiu pierwszych chrześcijan aktem jednorazowym, lecz wielokrotnym. Apostołowie napelnieni Duchem w dniu Pięćdziesiątnicy przyjmują Go ponownie (por. np. Dz 4, 8.31). Napelnienie Duchem Świętym nigdy nie jest działaniem zakończonym. Widać to już na przykładzie Jezusa, który chociaż od początku swego ziemskiego życia posiadał Ducha Świętego, to w czasie chrztu w Jordanie Duch ponownie na Nim spoczął⁷⁰. Przyjęcie Ducha w Jordanie przez Jezusa było momentem Jego „autoryzacji”: *To jest mój Syn umiłowany* (Łk 3, 22) oraz namaszczeniem do urzędu proroka. Tak samo ponowne przyjęcie Ducha przez człowieka wierzącego jest chwilą jego autoryzacji: „to jest chrześcijanin”. Duch bowiem odnawia wewnętrznie oraz wyposaża do służby i dawania świadectwa Jezusowi. Dlatego przyjęcie Ducha wymaga stałego aktualizowania.

Łukasz pisząc o skutkach zesłania Ducha Świętego nie wspomina o wielu owocach działania Ducha, które można odnaleźć w innych tekstach Nowego Testamentu, np.: przynależność do Kościoła (por. 1 Kor 12, 13), dziecięctwo Boże (por. Rz 8, 14-16; Ga 4, 5-6), nowe narodzenie (por. J 3, 5-8; Tt 3, 5), odrodzenie (por. J 20, 22), wolność (por. 2 Kor 3, 17; Rz 8, 2), uczestnictwo w nowym przymierzu (por. 2 Kor 3, 6n) i w „zadtku Ducha” (por. 2 Kor 1, 22; 5, 5; Rz 8, 23; Ef 1, 13). Według relacji autora Dziejów zesłaniu Ducha towarzyszyły jednak często zjawiska glosolalii i prorocstwa⁷¹. Jeśli chodzi o glosolalię, to wydaje się, że można odnaleźć w Dziejach dwa jej „typy”⁷². W opisie Pięćdziesiątnicy dar *mówienia w językach obcych* (Dz 2, 4) jest głoszeniem słowa Bożego, ukazywaniem *wielkich dzieł Boga* (Dz 2, 11) w językach zrozumiałych dla słuchaczy i jest związany z apostołskim głoszeniem Ewangelii⁷³. Zesłaniu Ducha Świętego na dom Korneliusza (por. Dz 10, 46) i uczniów Jana w Efezie (por. Dz 19, 6) towarzyszył natomiast dar języków typu Pawłowego, o charakterze charyzmatycznej modlitwy (por. 1 Kor 12-14). W tym wypadku glosolalia była modlitwą chwały, błogosławieństwa i dziękczynienia składane-

⁷⁰ Por. J. Kremer, *Pfingsbericht und Pfingstgeschehen...*, dz. cyt., s. 220.

⁷¹ Por. M. Dumais, *Ministères, charismes et Esprit dans l'oeuvre de Luc*, „Eglise et théologie”, 9 (1978), s. 413-453.

⁷² Według V. Scippy (*La glossolalia nel Nuovo Testamento*, Napoli 1982, s. 213-216) wszystkie biblijne opisy glosolalii nie dają wystarczających podstaw, aby dokonywać rozróżnienia „typów” glosolalii. Można tu dostrzec raczej jeden charyzmat glosolalii, który ujawnia się na różne sposoby. Związane jest to z tym, że początkiem i źródłem glosolalii jest Duch Święty. Stąd odmienność i różnorodność glosolalii wpływa z nieskończonego bogactwa Jego mocy.

⁷³ Por. J. Kudasiewicz, *Odkrywanie Ducha Świętego...*, dz. cyt., s. 358n; V. Scippa, *La glossolalia...*, dz. cyt., s. 141.

go Bogu (por. 1 Kor 14, 14-17)⁷⁴. Trzeba zauważyć, że w pierwszym przypadku dar „obcych języków” otrzymali apostołowie powołani na świadków Jezusa. Drugi rodzaj glosolalii został dany tym, którzy słuchali apostołów, a ich modlitwa w językach skierowana jest wprost do Boga. W Dz 2 glosolalia poprzedzała mowę Piotra, można powiedzieć, że była jej źródłem. W Dz 10 glosolalia była skutkiem głoszenia słowa przez Piotra. W ten sposób Łukasz ustanawia porządek ewangelizacji: pochodzi ona od Chrystusa posyłającego Ducha od Ojca (por. Dz 1, 8; 2, 33); umocnieni Duchem apostołowie głoszą w różnych językach kerygmat o zmartwychwstałym Panu (por. Dz 2, 14-36); zebrani słuchają tych „wielkich dzieł Bożych”, wierzą, przyjmują chrzest w imię Jezusa i otrzymują w darze Ducha Świętego (por. Dz 2, 38; 10, 44; 19, 7); zesłany na nich Duch pobudza ich do modlitwy uwielbienia Boga (por. Dz 10, 46; 19, 7)⁷⁵. Można powiedzieć zatem, iż pierwszy typ glosolalii (Dz 2, 4) uzdalnia do głoszenia Ewangelii, natomiast glosolalia typu Pawłowego (por. Dz 10, 46; 19, 6) staje się w procesie ewangelizacji znakiem otrzymania Ducha Świętego poprzez tych, którzy przyjęli słowo Boże i uwierzyli⁷⁶.

Drugim zjawiskiem towarzyszącym zesłaniu Ducha było według Łukasza prorocтво. Widać to wyraźnie w dniu Pięćdziesiątnicy, kiedy to Piotr przemawia pod wpływem Ducha Świętego. Świadczy o tym termin *apoftheggesthai* (mówić, wyrazić się), który kończy opis zesłania Ducha (por. Dz 2, 4) i wprowadza mowę Piotra (por. Dz 2, 14a)⁷⁷. W czasie swojego wystąpienia Apostoł wyjaśnia w świetle wiary doświadczenie pentekostalne. Wydarzenie paschalne Jezusa interpretuje on powołując się na słowa Pisma⁷⁸. Według Łukasza

⁷⁴ Św. Paweł pisząc o darze języków, sugeruje, że była to mowa podobna do normalnego języka niezrozumiałego zarówno dla mówiącego, jak i dla słuchaczy. Uznawał on glosolalię za formę modlitwy, przede wszystkim prywatnej. Nie jest ona środkiem porozumiewania się z ludźmi, lecz wyrazem stosunku do Boga (por. 1 Kor 14, 2). Może ona jednak zawierać też słowo dla wspólnoty z tym, że wymaga tłumaczenia (por. 1 Kor 14, 27). Por. J. Kudasiewicz, *Rola charyzmatów w Kościele pierwotnym w świetle listów św. Pawła*, MPWB 4, s. 106n; V. Scippa, *La glossolalia...*, dz. cyt., s. 214.

⁷⁵ Por. W. Cyran, *Rola Ducha Świętego w dziele ewangelizacji (na podstawie Dz 10, 44-48)*, „Częstochowskie Studia Teologiczne”, 21–22 (1993/1994), s. 21n.

⁷⁶ Dar języków związany jest z działaniem Ducha Świętego, który odnawia człowieka i niejako stwarza go powtórnie (por. 2 Kor 5, 17; J 3, 5). Do odnowienia człowieka należy również odnowienie jego mowy. Wg mentalności Wschodu mowa jest znakiem człowieka i wyraża jego istotę. Nowy język jest więc symbolem nowego, całkowicie przemienionego i zbawionego człowieka. Por. S. Moysa, *Charyzmaty Ducha Świętego i ich rozróżnianie*, w: *Napelnieni Duchem Świętym*, Poznań 1982, s. 112.

⁷⁷ Por. A. Dalbesio, *Duch Święty w Nowym Testamencie, w Kościele, w życiu chrześcijańskim*, Kraków 2001, s. 75n.

⁷⁸ Por. B. Papa, *L'effusione dello spirito...*, dz. cyt., s. 149.

bowiem proroctwo jest mową natchnioną przez Boga, jest uroczystym przekazywaniem chrześcijańskiego orędzia. Takie prorockie doświadczenie w życiu Kościoła nie jest faktem absolutnie nowym. Ma swoje odpowiedniki w czasie Izraela (Duch inspirował proroków, aby zapowiadali Mesjasza i wypełnienie Bożej obietnicy) i w czasie Jezusa, różniące się jednak między sobą w zależności od różnych stadiów historii zbawienia. Podczas gdy w historii dzieciństwa Jana i Jezusa tylko niektóre postacie (Elżbieta, Zachariasz, Symeon, Jan) są prorokami (por. Łk 1, 41-45; 1, 67.76-79; 2, 29-32), to w księdze Dziejów (mimo iż tytuł „prorok” przypisywany jest tylko nielicznym, głównym postaciom we wspólnocie – por. Dz 11, 27; 13, 1; 15, 22.23; 21, 9-10) powiedziane jest jednak, że każdy chrześcijanin może prorokować (por. Dz 2, 4-21; 4, 31; 10, 44-48; 13, 52). Ponadto w pierwszym wypadku Duch prorocki zapowiada nowe, nadchodzące czasy. W drugim wypadku natomiast świadczy o nowych czasach, które już nadeszły. Prorocki wymiar zesłania Ducha podkreśla także cytata z J1 (por. Dz 2, 17n), który wskazuje na konkretne przejawy i skutki obecności Ducha Bożego. Oprócz widzeń i snów, należy do nich także proroctwo. Wszystkie te zjawiska były od czasów Starego Testamentu uznawane za oficjalne sposoby przekazywania Bożego objawienia (por. Lb 12, 6-8; 1 Sm 10, 9-10; Iz 6; Jr 1, 11-13; Dn 7, 1-14; Am 7, 1.4.7). Za ich pośrednictwem wybrana osoba wchodziła przede wszystkim w bezpośredni kontakt z Jahwe, stając się następnie dla innych przekazicielem Jego woli⁷⁹. Łukasz podkreśla, że proroctwo jest przepowiadaniem przyszłych wydarzeń, którym ludzie powinni się kierować przy podejmowaniu decyzji dotyczących Kościoła i życia poszczególnych wiernych. W księdze Dziejów widać wyraźnie, że prorocy zajmowali ważne miejsce w życiu wspólnoty chrześcijańskiej (por. np. Dz 13, 1-2). Ich zadaniem było najczęściej dawanie Kościołowi konkretnych wskazań w jego działalności (por. Dz 11, 28n; Dz 13, 1-3). W ten sposób mogli oni współpracować z Bożym planem zbawienia.

* * *

Podsumowując, należy stwierdzić, że Łukasz w drugim rozdziale księgi Dziejów zawarł bardzo głęboką teologię Ducha Świętego. Chociaż znajdują się tu jeszcze starotestamentalne koncepcje dotyczące istoty Ducha, to jednak można zauważyć z łatwością, że Duch Święty jest Osobą posłaną od Ojca przez Jezusa Chrystusa. Jest On całkowicie darmowym, Bożym darem. Jest spełnieniem obietnic Jahwe danych ludowi Izraela. Jego przyjście inauguruje czasy eschatologiczne. Jest początkiem ewangelizacyjnej misji Kościoła. Duch

⁷⁹ Por. H. Ordon, *Eschatologiczny dar Ducha Bożego...*, dz. cyt., s. 49; Ch. Conroy, *«Leadership» e profezia come doni carismatici*, PSV 4 (1981), s. 32-41.

Święty, który był obecny w całym życiu i działalności Jezusa, od dnia Pięćdziesiątnicy żyje we wspólnocie chrześcijan, aby wprowadzać w historię świata zbawcze dzieło Pana. Duch Święty pomaga wierzącym zrozumieć Boską godność, słowa i paschalne misterium Jezusa. Prowadzi Kościół w ewangelizowaniu wszystkich narodów. Pomaga głosić Ewangelię w każdej kulturze i każdemu człowiekowi, zapewniając skuteczność apostołskim słowom. W proklamowaniu Dobrej Nowiny daje odwagę, gorliwość, wymowę i mądrość. Tym, na których zstępuje, ukazuje swoją obecność poprzez charyzmatyczne dary glosolalii i prorocstwa. Przyczynia się do jedności wiary i przewycięzania podziałów. Jest Nowym Prawem wypisanym w sercach ludzi. Uświęca i oczyszcza wierzących, umacniając ich synowską relację z Bogiem. Duch Święty jest wolny i nieskrępowany w swoim działaniu. W jedności z Ojcem i Synem nieustannie, w kolejnych etapach historii zbawienia prowadzi Kościół ku paruzji.